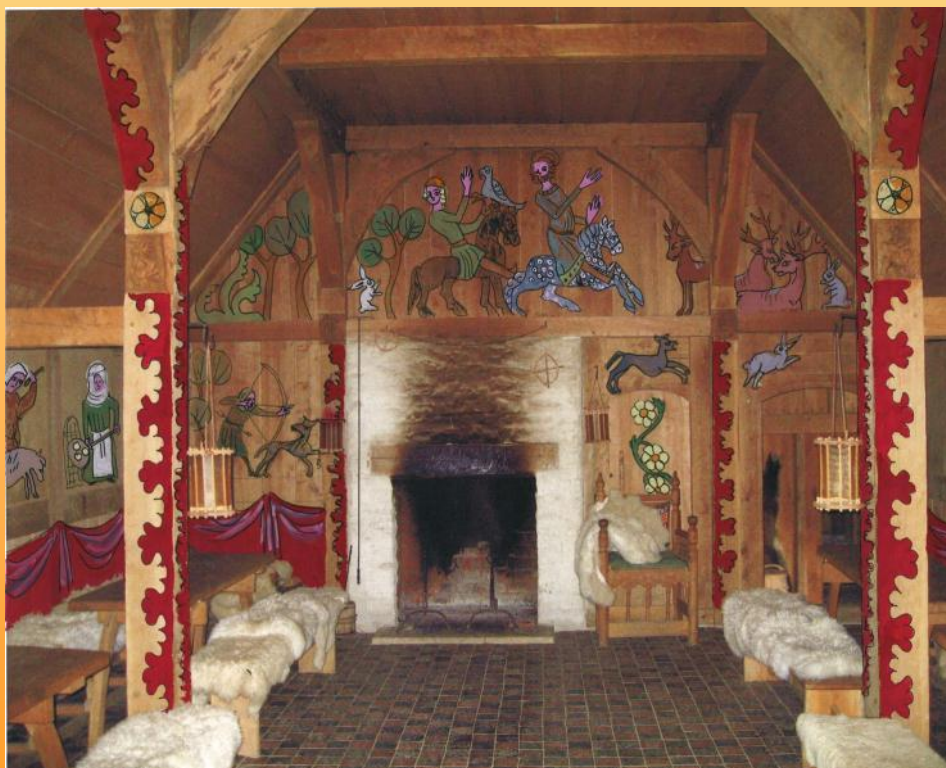




Herolden

September 2009

Årgang 13 Nummer 3



Stormandsgårdens sal
Skitseforslag af Sanna Kok-Hansen

Udgivet af:

**Vennekredsen ved
Bornholms Middelaldercenter**

Stangevej 1.

Gudhjem.

Tlf. 56 49 83 19

Mail-adr.: www.bmc-vennekreds.dk

Redaktion:

Ole Boyer Pedersen 56 49 81 41

Bjørn Ørding-Thomsen 56 47 01 12

Ansvarshavende:

Niels Erik Rasmusen 56 49 83 19

Indlæg til Herolden:

herolden@bornholmsmiddelaldercenter.dk

Herolden udkommer 4 gange om året.

Ca. den 1/3, 1/6, 1/9 og 1/12

Deadline er den 15. i måneden før udgivelsen.

Oplag ca. 350

Indhold

- 3 Nyt fra centret
- 6 Mennesker på markedet 1
- 8 Centrets runesten
- 12 Markedets bueshow
- 13 Vinterkurser
- 14 Kampopvisninger
- 16 Mennesker på markedet 2
- 18 Da kurvemageren kom til byen
- 19 Boder på markedet
- 20 Mennesker på markedet 3
- 22 Gode bøger
- 23 Vennekredsen og lavene
- 24 Teater på Amfi-bakken

*Hvor der ikke er anført navn på fotografen,
er billederne taget af redaktionen.*

Nordea



Åbent mandag-fredag kl. 8.30-17.00

Bjarno Kalf Hansen ApS

V/aut. El-installatør Thomas Frigaard
Godthåbsvej 45 · 3751 Østermarie

Telefon 5647 0357

Mail: info@bjarno.dk
www.bjarno.dk

Nyt fra centret

Af Lena Mühlig

Markedet

Først og fremmest vil vi gerne sige tusind tak for hjælpen under årets midlaldermarked – både til vores dejlige frivillige, aktører og bodholdere – og især til dem, der trofast stod til rådighed, når det gjaldt at løse opgaver i sidste øjeblik og på sene aftener! I er fantastiske!

Alt gik stort set som planlagt, og børneområdet og det hyggelige håndværkermiljø i landsbyen fungerede helt fantastisk i år. Desværre var der lidt færre, der gæstede markedet, end forventet.

Vi er allerede i gang med at udtænke planer for næste års marked. Ledelsen mener, at det er ved at være tid til forandring – hvorfor vi tænker på en større omstrukturering af markedet 2010. Herom kommer der mere i næste nummer af Herolden.

Kalkmalerier

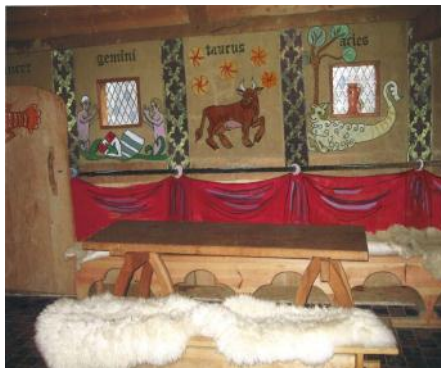
Vi har netop fået bevilget de sidste penge til et rigtig spændende projekt, der omfatter udsmykning af stormandsgården (salen) med kalkmalerier!

Helt siden gården blev bygget, har det været et stort ønske, at væggene i hovedhuset skulle bemales med kalk-



malerier af samme slags, som vi kender fra de mange velbevarede kalkmalerier i middelalderkirkerne. De fleste forskere mener, at moden i den europæiske fælleskultur, som Danmark og Bornholm den gang var en del af, var at male motiver, mønstre og billeder på alt, hvor der var mulighed for det – kun pengene satte begrænsning. Derfor er det meget sandsynligt, at vores stormand – som et tegn på sin families magt og velstand – havde ladet sin gård bemale. Vi kan således lege med tanken om, at en mester med sin elev var til stede i Østerlars kirke en gang i midten af 1300-tallet. Et stenkast derfra boede stormanden med sin familie. Stormanden bød mesteren husly og mad mod at mesteren malede hans sal. Måske blev de oven i købet gode venner...

Det er samtidigt projektets mål at samle mere viden om verdslige kalkmalerier. Ved at udføre en serie kalk-



malerier i det virkelige liv, vil vi prøve forskellige pigmenter på væggene og finde det rigtige, stilistiske forbillede. Der er mange aspekter at tage stilling til, inden selve maleriarbejdet kan gå i gang, så det indebærer en del research-arbejde. Hvilke motiver kunne være tænkelige i en stormandsgård i midten af 1300-tallet? Hvor kirkerne selv sagt beskæftiger sig med bibelske motiver, - vil motiverne på stormandsgården måske være mere præget af profan inspiration. Med udgangspunkt i den research, som Sanna Kok-Hansen har lavet på Centret i november 2007, har hun lavet nogle skitser til en kalendercyklus med månedernes typiske sysler. Det er disse skitser, der er gengivet her.

Projektstart er sat til den 1/9, og vi glæder os meget til at gå i gang! For det er ikke alene et fantastisk spændende emne at beskæftige sig med, men det vil også i den grad betyde en berigelse for stormandsgården!

Dukketeaterfestivalen

Og så er vi næsten nået til Dukketeaterfestivalen! Hvor bliver det spændende, når centret om 3 uger (i uge 38) vil blive invaderet af dukkeførere, dukkemagere, fortællere, musikere og

kunstnere fra så mange forskellige lande. Det er ingen hemmelighed, at festivalen har et meget lavt budget, og det er også helt fantastisk, hvad Ida og dukketeaterfolkene har fået stablet på benene med de forhåndenværende midler. Derfor modtages alle slags gaver med STORT tak og kyshånd – både frivillig hjælp til opsætning (især i weekenden før: 12./13. September), bidrag af madvarer til de mange deltagere og materialer til workshops. I denne forbindelse vil jeg også allerede nu sige mange tak for jeres ihærdige hjælp med at samle toiletruller – de vil alle sammen blive forvandlet til pingviner i en workshop, der kommer til at foregå på Svanekegården.

Det meget omfangsrige program er blevet færdig i sidste uge og ligger klar til download på BMC's hjemmeside –



*Madam Blås Marionetter -
Hans og Grethe*



Filteworkshop

og man kan også allerede nu per mail tilmelde sig de workshops, der kræver tilmelding. Så hjælp os med at sprede informationen til alle børnefamilier i miles omkreds – og kom og vær med til spektaklet i uge 38!

Tak

BMC vil gerne takke Ridder John og hans tro væbnere for deres kæmpestore indsats for os - på Dyrskuet den 3.-5. Juli - det var en stor hjælp og en super reklame.

Tusind tak
Mie

Mennesker på markedet 1

Billeder af Sukey Brown





Centrets runesten

Af Martin Holm

Nylarsstenen 1

Under et møde med Niller i foråret gav han udtryk for, at det kunne være fint, hvis BMC fik en runesten. Jeg var straks med på ideen og gik i gang med at undersøge, hvilken sten jeg kunne kopiere. Det var nærliggende at ringe til Rasmus Zoffmann, som er ekspert i Bornholmske runesten; han måtte kunne foreslå en sten fra middelalderen med en god forståelig tekst. Jeg må nu nok indrømme, at vi - på grund af forskellige nummereringer i litteraturen - misforstod hinanden, så jeg valgte ikke den sten Rasmus mente. Trods denne misforståelse mener jeg i dag, at det er den rigtige sten, jeg har

kopieret. Nylarsstenen 1 har en god forståelig tekst, som vi kan bruge i vores formidling af middelalderens runesten.

Der skulle bruges en sandsten på 1,5 X 3 meter. Jeg tog ned til Busser Larsen, Poulsker Sandstensbrud for at finde en sten på denne størrelse, stenen har en vægt på 1,8 tons.

Busser og jeg gik rundt i sandstensbruddet bevæbnet med tomkestok for at finde en sten, der var stor nok og havde de ønskede mål. Efter nogen tid fandt vi så stenen, men hvad koster den? - og koster det en bondegård at få den til BMC? Busser var i sponsorhumør, så prisen inkl. kørsel blev rettet ind efter mit budget.



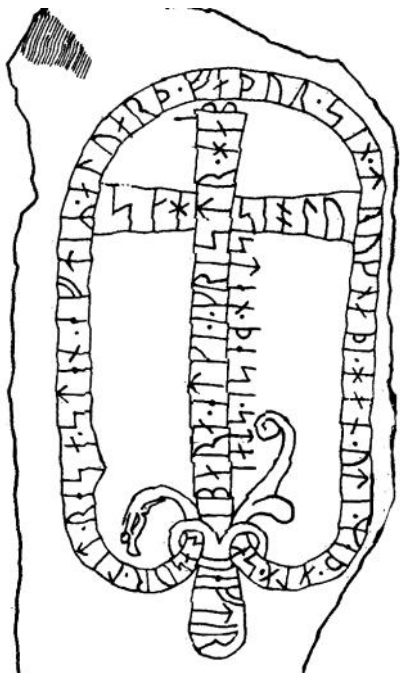


Stenen kom op på Bussers lastbil, og vi kørte til BMC. Den blev læsset af uden for palisaden og lagt på nogle trærafter. Nogle spejdere, der var på BMC, spurgte mig, hvornår jeg skulle flytte den indenfor palisaden, ”kl. 13 sagde jeg”; ”vi kommer og hjælper dig” sagde de med forventning om, at jeg syntes, det var en god ide, og selvfølgelig ville jeg have dem til at hjælpe mig. 40 spejdere mødte op fulde af energi. Vi bandt et reb i stenen, lagde runde rafter ud foran stenen og var da klar til at rulle stenen ind ad porten til Stormandsgården. 20 spejdere

tog fat i tovværket og begyndte at trække, stenen gav sig en smule og så knækkede rebet, ”vi må have fat i vort tykke tovtræknings reb det må kunne holde”, blev der sagt, og det tykke reb blev hentet. Det blev gjort godt fast i stenens ene ende, og vi var klar til at trække igen. Det første stykke hen til porten gik fint, men nu skulle stenen drejes for at komme ind, og nogle lange træstammer blev brugt som løftestænger, og stenen blev drejet, så den kunne komme gennem porten. Nu var det bare at holde styr på trækker-svendene, så det ikke gik for hurtigt. Efter omtrent $\frac{3}{4}$ time lå stenen hvor den skulle, og Runemageren kunne gå i gang.



Originalstenen er dateret til begyndelsen af 1100 tallet, før Nylars kirke blev bygget. Det resulterede da også i, at stenen de første mange år blev brugt som gulvsten i kirkerummet.



Ved en restaurering af kirken blev den sat ud på kirkegården for så senere at blive opsat i våbenhuset, til venstre når man kommer ind, hvor den står i dag.

Nylarsstenen er en mindesten for en skibsfører, der forliste med sit skib: han og hele besætningen druknede.

Oversættelsen af teksten lyder således: **Sasser lod rejse sten efter sin fader Halvard; han druknede ude på havet med hele sit mandskab. Den hellige Krist hjælpe hans sjæl. Denne sten skal stå efter ham.**

Sproget på stenen er noget, der i stort omfang minder om

Islandsk, altså et gammelnordisk sprog, som ved nærmere undersøgelse viser sig er utroligt ens i hele Norden på det tidspunkt.

Sætningen "FATHUR SIN" med samme stavemåde ses på sten i Norge, Sverige og Danmark.

Ordet "SKIBARA" hentyder til besætningen, det er sikkert derfor, vi i dag kalder en båd med besætning (skibara) for et skib.

På stenen er de forskellige ord adskilt med en lille cirkel, den oprindelige tekst lyder: SASUR
 ° LIT ° RESA ° STEN ° EFTIR
 ° ALUARTH ° FATHUR ° SIN
 ° TRUKNATHI ° HAN ° UTI °
 METH ° ALA ° SKIBARA °
 ETKI ° I ° KRISTR ° HABI °
 HAS ° SIOLU ° STEN ° THESI
 ° STAI ° EFTIR

Ordet "eftir" er på stenen stavet på to måder. Første gang vi støder på det, er der et "vikinge" R, som har en mere rullende R-lyd. Anden gang er det et almindeligt R. Man kan se, at det er en overgangssten fra vikingefuthark til middelalderfuthark; et bogstav som A er skrevet på to måder, første gang det optræder, er det vikinge-A med gennemgående tværstreg, og i ordet hAs siolu ser vi et middelalder-A, hvor strengen slutter, når den når til den lodrette streg.

Runemageren har i ordet ELKI lavet en fejl: han har først lavet en lodret streg og begynder så at lave strengen til et L, men kommer til at lave strengen på den forkerte side af den lodrette streg; han opdager det og prøver at udviske det, men forgæves - der er ingen slettetast på stenhugning. Han laver så den rigtige streg - det vil sige, at der står et T i stedet for et L på dette sted. Jeg har lavet "kopien" uden denne fejl.

Som før nævnt er runerne udhugget i begyndelsen af 1100 tallet - altså i den katolsk kristne tid, vi kalder middelalderen. Derfor er der da også et kors på stenen og en religiøs tekst, men stenen indeholder også en slange eller orm, som vi nok forbinder med vikingernes guder altså Midgårdsormen, som omkransede hele verdenen - her omkranser den budskabet.

Fremstillingen af kopistenen begyndte med en optegning af slange og kors, så det passede til stenens størrelse, som er en smule forskellig fra originalstenen. Slangens hoved og hale har jeg gjort en smule større end originalen. Dernæst var det så at få plads til alle runerne. Med lidt udmåling og tilpasning fik jeg



plads til det hele, og runeristningen kunne begynde. I første omgang gik jeg ikke så dybt i stenen, som jeg skulle. Af frygt for, at regnen skulle skylle min optegning væk, hvad den da også gjorde et par gange, lavede jeg denne opridsning. Senere er jeg gået noget dybere og mangler i skrivende stund ikke så meget endnu, så stenen står næsten færdig.

Værktøjet, som jeg har brugt til at riste runerne med, er hammer og mejsel, men også pikhammeren, som man i stor udstrækning har brugt, det viser gamle skrifter og en frise fra Gjøl kirke, hvor mester Gøti har udhugget et selvportræt, hvor han sidder med pikhammeren i hånden,

Mester Martin, runemager

Markedets bueshow

Af Frank Nielsen

I år har Sankt Sebastian Buelavet stået for at lave markedets bueshow alle 12 dage.

Vi har i Buelavet gennem flere år forberedt os på at blive gode nok til at formidle bueskydning og lave et bueshow, vi synes var værdigt til at fremvise for publikum.

I år var så første gang Centret ikke har hyret en ekstern gruppe til at formidle om bueskydning og fremvise buer og armbrøst under markedet.

Vi håber, at vores indsats har været tilfredsstillende, og kan for vores eget vedkommende sige, at det vil vi gerne gøre igen.

Vi havde i Sankt Sebastian Buelavet også skaffet os et stort telt, således at vi også kunne formidle på pladsen og indgå i markedets dagligdag.

I vores lille lejr havde vi både dagligliv, fremstilling af buer, pile,

buestrengene og diverse læderarbejde. Vi fik tilberedt vores mad over bål hver dag og søgte i videst mulige omfang at være så "middelalderlige" som muligt.

Vi fik også tilkendegivelser fra andre af Centrets lav om, at det jo giver en helt ny dimension at indgå i en lejr, hvis man ønsker at støtte Centret under markedet.

Den formidling og det lejerliv som vi har fået op at stå, er blevet muligt, fordi vi siden 2004 har eksperimenteret og søgt viden i nær og fjern. Vi har også fra Bornholms middelaldercenter modtaget støtte til at deltage i skydestævner og historiske buetræf. Dette har givet os så megen viden, at vi nu kan formidle på centrets vegne indenfor historiske buer og bueskydning.

Jeg håber at centret kan se muligheder i at bruge medlemmer af vennekredsen og de forskellige lav i denne sammenhæng. Det vil være under markedet, at

lavene kan bruge deres viden og dække forskellige af Centrets behov. Samtidig kan vi som medlemmer komme i en tættere kontakt med hinanden.

Jeg vil på buelavets vegne takke Bornholms Middelaldercenter for et godt marked. Vi havde en god oplevelse af at være med.



Vinterkurser

Af Helle Pfeiffer

Centret tilbyder igen weekendkursus for Vennekredsen og andre interesse-rede.

Er du ikke medlem af Vennekredsen, koster et weekendkursus 450 kr.

Vi hjælper med ”mønsterkonstruktion” til din dragt, klipning og syning. Vi underviser også i syning af middelalder-støvler, snøresko, bæltter, punge og tasker.

Ønsker du at støbe et middelalder-smykke vil Bamse og Hans hjælpe dig.

Ønsker du at lære broderi eller nåle-bindig, underviser Lene Steenbuch i sit hjem efter aftale: Lene Steenbuch: Hammershus vej 20, Tlf. 56 48 08 52

Centeret har forskellige materialer du kan købe:

- hør og uld i forskellig farver
- mønsterpapir
- læder i forskellige tykkelser.

Vi kan har også adresser til mange firmaer.

Kursusene afholdes den ”første weekend hver måned” fra kl. 10 til 16, husk madpakke.

Kursusdage: 7/8 November, 5/6 December, 9/10 Januar, 6/7 Februar, 6/7 Marts, 10/11 April, 1/2 Maj.

Du skal tilmelde dig, senest en uge før kursuset afholdes til:

Helle Pfeiffer: 56 96-60 90 mobil: 51 54 15 07 eller helle.pfeiffer@pc.dk

Systuen er åben hver torsdag: Fra den 5 november fra kl.10 til 15 frem til maj måned.

Vi syr nye dragter til Centret, reparerer dragter, sko og rekvisitter. Alle er velkommen til at give en hånd med!

På gensyn Helle

Torsdag Aften fra November fra kl. 19 til 22 i de lige uger, er Elaine i systuen. Hvis du har brug for hjælp til syning eller køb af materialer, skal du kontakte Elaine først eller komme til vores kursusweekender.

Elaine arbejder med udvikling af nye modeller sammen med Vennekredsen.

Elaine: 5644 7344 eller 2843 4442



Fra en tidligere kursusweekend

Kampopvisninger

Billeder af Sukey Brown





Mennesker på markedet 2

Billeder af Sukey Brown





Frisko Is Depot Bornholm

Finlandsvej 7
3700 Rønne
Tlf. 56447007



Da kurvemageren kom til byen

Af Jessie Reedtz Adamsen

Det var blevet sommer igen. Landsbyen begyndte at vågne op efter en hård vinter, hvor pesten havde krævet sine ofre.

Den gode pottemagerske var bukket under, endda inden hendes nye ovn var blevet færdig. Nu stod den bare som et minde.

Men så flyttede en ny familie ind i pottemagerhuset. Det var en kurvemager med sin familie. I al respekt lod hun pottemagerens ovn stå som den var, og i døren hængte hun en uldtot op, som skulle holde pottemagerens ånd ude fra huset. Selv de ufærdige lerpotter fik lov at blive stående i huset i håb om at hendes genfærd ikke ville besøge dem. Men en nat gik døren hele tiden op, så de blev nødt til at slå slåen for. Måske var det hende ??

Dagene gik og kurvemageren og hendes familie trivedes i landsbyen.

En dag kom stormanden forbi og straks bød kurvemageren ham på en smagsprøve på sin nylavede kyllingesuppe. Den faldt i stormandens smag og siden den dag, vovede han sig af og til ned i landsbyen, som lå i udkanten af skoven.

Familien fik et så godt forhold til stormanden, at det hændte, at de fik



nogle af de gode krydderier, ja, selv en aflagt kjole blev det også til.

Dog havde kurvemageren den store sorg at miste tre familiemedlemmer hen over en weekend på grund af pestens opblussen. Selv overlevede hun kun med nød og næppe, og sikkert kun, fordi hun drak mjød. Rygterne gik dog hurtigt at kurvemageren var blevet mere end glad for mjøden. Men man vidste det ikke med sikkerhed.

Sidenhen så man, at hendes sidste overlevende søn var blevet lejesoldat for stormanden. Man kunne se det på den rustning han bar. Forhåbentlig ville stormanden så forbarme sig over hende og sørge for at familiens hus kunne få tætnet sit tag inden vinteren.

Skrevet af Jessie Reedtz Adamsen, som var på Middelaldercentret i 14 dage sammen med sin mand, 3 sønner og en svigerdatter.

Flettete kurve i pil hver dag og fortalte historier om kurvemagerfaget.

Boder på markedet

Billeder af Sukey Brown

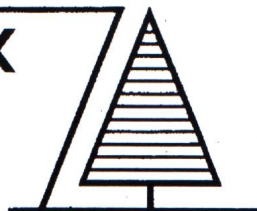


ØSTERLARS SAVVÆRK

Hans-Henrik Kofoed

Stavsdalvej 21 · 3760 Gudhjem · Tlf. 56 49 80 19

Fax. 56 49 80 47



Mennesker på markedet 3

Billeder af Sukey Brown



Dagli' Brugsen

ØSTERLARS

Åbent alle ugens dage Posthus - Benzin - Apotek - Tips - Lotto Tlf.56498005



Gode bøger

Af Bjørn Ørding-Thomsen

Ken Follet

Alle, der faldt i svime over *Jordens søjler*, har ventet spændt på en fortsættelse af middelalderbeeskrivelsen.. Den udkom på dansk i 2008 og er med god grund blevet rost af anmelderne. Bogen foregår midt i 1300-tallet og rummer udover beskrivelser af byggeri (selvfølgelig) også grumme beskrivelser af slaget ved Crecy og af pesten. Men først og fremmest (efter min mening) har den mange gode beskrivelser af livsvilkårene i den periode – og de var barske.

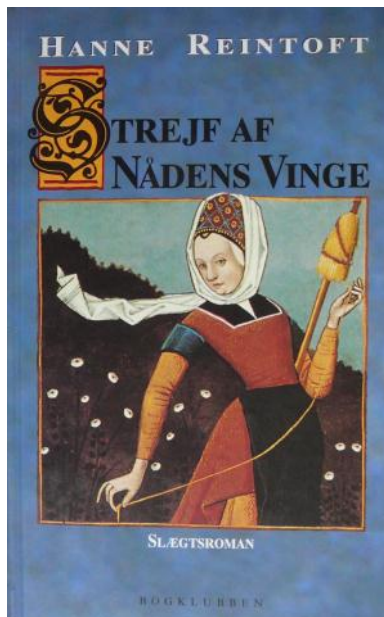
Har du endnu ikke fået læst *Uendelige verden*, så glæd dig – du har 1000 gode sider til gode.

Hanne Reintoft

Hanne Reintoft er ikke umiddelbart kendt som forfatter af middelalderromaner, men med *Strejf af Nådens Vinge* giver hun en socialt indigneret og barsk beskrivelse af livet i Danmark omkring år 1200.

Bogen er en ganske spændende roman og en fremragende beskrivelse af levivilkårene for almindelige mennesker i middelalderens Danmark.

Bogen udkom i 2000 på forlaget Forum.



Fannikke

Kontor- & Datahuset på Bornholm

Snellemark 45 - 3700 Rønne

Telefon 56 95 12 69 - Telefax 56 95 69 50



Lennart Ipsen

TRANSPORT · VOGNMANDSFORRETNING

Stavsdalvej 44 · DK-3760 Gudhjem · Tel. 56 49 81 01 · Fax 56 49 83 71

Vennekredsen og lavene

Vennekredsen

Vennekredsen ved Bornholms Middelaldercenter er en meget uformel forning af middelalderinteresserede, der har en eller anden tilknytning til Bornholms Middelaldercenter

Som medlem af Vennekredsen får man:

- fri entre til Centret
- fri deltagelse i alle Vennekredsens aktiviteter året rundt
- Herolden tilsendes hvert kvartal
- og ikke mindst: mulighed for at være sammen med en masse herlige mennesker, der også er begejstrede for middelalderen.

Et årskontingent koster:

- Personligt medlemskab 150 kr
- Familiemedlemskab (for familie-medlemmer på samme adresse) 300 kr
- Firmamedlemskab 500 kr

Centret fungerer som sekretariat for Vennekredsen, hvor primært Mie Hjort tager sig af os. Du kan kontakte Mie hver *fredag* på telefon 5649 8319 eller på mail:

mie@bornholmsmiddelaldercenter.dk

Du kan se mere om Vennekredsen på nettet:

www.bmc-vennekreds.dk

Vennekredsens øverste myndighed er *styregruppen*, der er sammensat af repræsentanter fra Centret, lavene og Herolden.

Lavene

I Vennekredsen er der oprettet en række interessegrupper, kaldet *lav*, hvor medlemmerne i fællesskab kan dyrke deres specifikke interesse. Lavene bestemmer selv deres aktiviteter, mødetider og mødested (men det er ofte torsdag aften kl. 19 på Rågelundsgård).

Lavene har en meget dynamisk tilværelse - nogle er meget aktive, andre kan køre på lavt blus i en periode for så enten at blive nedlagt eller genopstå med nye aktiviteter.

Du kan se mere om lavenes aktiviteter på Vennekredsens web-sted, hvor der bl.a. er en kalender over aktiviteter i Vennekredsen.

I sommerperioden, hvor Centret er åbent for besøgende, deltager mange af Vennekredsens medlemmer som frivillige aktører - nogle bemande Centrets aktiviteter (f.eks. buebanen) - andre deltager mere uformelt, f.eks. ved bare at være til stede i middelalderdragt.

I vinterhalvåret har vi travlt med at bringe vores udstyr i orden - f.eks. ved at sy middelalderdragt, lave sko, tasker og bæltter, støbe smykker og meget andet. Alt dette kan ske på Centret, hvor der er kursusweekender den første weekend i hver måned (november til maj), og hvor man kan få praktisk hjælp til sit arbejde.

Herudover er der foredrag og orienteringer - arrangeret af Centret eller lavene.

Vi har faktisk ret travlt om vinteren!

Teater på Amfi-bakken

Billeder af Sukey Brown



.. og der var endda tilfredse tilskuere!